Větné členy

Mgr. Kamila Balharová, ZŠ Táborská, Praha

Dominantní složka	Jazyková výchova
Vztah k dalším podkapitolám	Komunikační a slohová výchova
Ročník	6.
Anotace	Větné členy, nácvik tvorby vět, tvorba inzerátů
Časový rámec	4 hodiny
Klíčová slova	větné členy, grafy vět, inzeráty

Obsah

Metodika	**1. Metodický přehled**	2
	2. Úvod	2
	3. Metodický komentář	2
	4. Závěr	5
	5. Zdroje	5
Materiál	**Přílohy pro učitele č. 1–3**	6–9

magnety nebo lepicí hmota na tabuli, přílohy

opravdu má být text pod tabulkou v řádce materiál???
Napsala jsem zatím Přílohy...

C
1.6

1. Metodický přehled

Klíčové kompetence	komunikativní, pracovní, sociální a personální
Vztah k průřezovým tématům	Osobnostní a sociální výchova (kreativita, kooperace)
Výukové metody a strategie	práce ve dvojici, frontální výuka, samostatná práce žáků
Co potřebujeme	tabulky větných členů podle počtu žáků – příloha č. 3, rozstříhané větné členy, jejich zkratky a otázky – příloha č. 2, magnety nebo lepicí hmota

2. Úvod

Žáci se seznámí s větnými členy jako s pojmem, jejich základními typy, zkratkami (základní větné členy – podmět a přísudek – by již měli znát z předchozích ročníků). Procvičí si tvoření vět a již probraný slohový útvar – inzerát. Propojí znalosti z komunikační a slohové výchovy s jazykovou složkou. Ve výuce je využitý systém blokové výuky, který jsem popsala v minulé aktualizaci v příspěvku nazvaném Zábavné recepty. Takto vedená výuka větných členů se mi osvědčuje i ve třídách se žáky se specifickými poruchami učení.

3. Metodický komentář

Před zahájením hodiny si učitel namnoží tabulku z přílohy č.3 tolikrát, kolik má ve třídě žáků, připraví si magnety nebo lepicí hmotu na tabuli a rozstříhá tabulku větných členů z přílohy č. 2. Zkratky větných členů nejsou závazné, neboť se mohou v jednotlivých učebnicích lišit – Já jsem si je stanovila společně se žáky, kteří potřebovali pomůcku pro zapamatování.

Pravidla:

1. Podmět a přísudek jako nejdůležitější větné členy mají ve zkratce první dvě písmena slova – PO, PŘ. Když začneme rozlišovat přísudek slovesný a jmenný, připojí se pravidlo č.3 – proto vznikne PŘS, PŘJ.

2. Zkratky jednoslovných větných členů se skládají z prvního a posledního písmene slova – PK, PT.

3. Zkratky víceslovných větných členů se skládají vždy z prvního písmene každého slova – PUM, PUČ, PUZ

1. hodina

Hodinu zahájíme dotazem, jak má vypadat inzerát. Žáci mohou mluvit bez přihlášení, musí však dodržovat pravidlo – mluvit do ticha, nepřekřikovat ostatní. Učitel sleduje a nejvýstižnější výrazy nechá žáky napsat na tabuli. Doporučuji před touto aktivitou vytvořit např. hromadně alespoň jeden „normální" inzerát a předložit žákům reálné ukázky

z novin. Poté rozdá žákům proužky papíru, na které budou psát své inzeráty. Tentokrát to budou inzeráty typu „prodej, koupě“ – viz příloha pro učitele č.1. Po napsání všech inzerátů doporučuji, aby si žáci přečetli inzeráty ve dvojici, vybrali vtipnější a ten přečetli před třídou.

V tento okamžik může učitel přistoupit k vysvětlování větných členů. Je vhodné zdůraznit, že bez některých z nich ztrácí věta smysl. Měl by také připomenout, se kterými větnými členy se již žáci setkali v minulém ročníku. Vybraný inzerát poté převede na větné členy. Vyjde z otázek, které připevní na tabuli v pořadí, v jakém je diktoval do inzerátů. K otázkám přiřazuje název větného členu.

Příklad: Kdo – podmět

Po přiřazení všech větných členů k otázkám, které se vyskytly v inzerátu, tak vznikne tabulka o dvou sloupcích. Učitel pak náhodně rozmístí na tabuli zkratky větných členů a nechá žáky, aby je sami přiřadili do třetího sloupce tabulky. Nakonec společně se žáky zopakuje, z jakých větných členů byly jejich inzeráty složené. (Lze si zde uvědomovat vztah slovního druhu a větného členu.)

Na tabuli je v tento okamžik pouze pět větných členů. Učitel rozdá žákům tabulku větných členů – viz příloha č.3. Žáci ve dvojici mají co nejrychleji odhalit zbylé názvy větných členů, jejich otázky i zkratky a napsat je do sešitu. U přívlastku zdůrazníme, že přívlastkem je každý větný člen, který rozvíjí podstatné jméno.

Za domácí úkol dostanou naučit se přiřazovat názvy větných členů a jejich zkratky, tabulku si rozstříhat, vložit do obálky a přinést na další hodinu.

Na závěr žáci opakují podávání inzerátů s tím, že učitel klade otázky a připomíná názvy větných členů.

2. hodina

Hodina začíná kontrolou domácího úkolu. Úkolem žáků je, aby složili názvy větných členů a jejich zkratky (příloha č.3, kterou si měli za domácí úkol rozstříhat a vložit do obálky). Kdo zvládne, může doplnit i otázky, jak se na jednotlivé větné členy ptáme. Společně zkontrolují a správná řešení učitel ocení. Kartičky se nevrací do obálek.

Žáci se rozdělí do dvojic, procvičí si pozornost. Jeden z dvojice říká názvy větných členů, druhý odpovídá zkratkou. Na tuto činnost je potřeba asi jedna minuta. Poté si dvojice vymění role. Pokud neznají odpověď, mohou se podívat na složené kartičky na stole. Nyní totéž provedou s otázkami a názvy větných členů. Nakonec si žáci kartičky uloží do obálek.

Po přípravě opět podávají inzeráty. Bude se jednat o prodej – koupi, ale nyní nebude učitel napovídat otázkami, nýbrž názvy větných členů.

„Napište podmět – zahněte proužek papíru dozadu tak, aby vámi napsané slovo nebylo vidět, – a předejte ho sousedovi. Nyní napište přísudek slovesný (prodávám, kupuji) – předmět ve 4.pádě – příslovečné určení místa – příslovečné určení času.“

Osvědčila se mi i varianta, kdy papírky s inzeráty nekolují po celé třídě, ale vyměňuje si je dvojice v jedné lavici. Ubylo vulgarismů.

Po napsání několika inzerátů přistoupíme k tvoření vět podle grafů. Učitel na tabuli tvoří grafy pomocí větných členů z přílohy č.2. Doporučuji začít se základní skladební dvojicí:

podmět = přísudek slovesný

poté rozšiřuje

podmět = přísudek slovesný

přívlastek

Všichni žáci si stoupnou. Sednout si (vysvobodit se) může pouze ten, kdo vymyslí větu podle zadaného grafu na tabuli. Tato činnost nutí pracovat i lenivé žáky. Podle počtu žáků ve třídě buď tvoří větu celá třída podle jednoho grafu, nebo v průběhu aktivity graf učitel rozšíří, změní.

Hodinu ukončíme zadáním domácího úkolu – naučit se již i otázky k jednotlivým větným členům.

3. hodina

Zahájíme skládáním větných členů. Dnes již žáci musí složit celou tabulku. Jak zkratky k jednotlivým větným členům tak otázky.

Pokračujeme tvořením vět – vysvobozováním ze stání – podle zadaného vzorce na tabuli.V této hodině již učitel může používat pouze zkratky větných členů. Žáci si tak musí uvědomovat jak název větného členu, tak otázku, kterou se na něj ptáme. Doporučuji zvlášť vysvětlit přísudek jmenný a vzorec s ním nechat utvořit celou třídu.

V této fázi výuky by již žáci mohli zvládnout obrácené inzeráty. Učitel sám tvoří nahlas inzerát a dvojice žáků v lavicích sestavuje graf ze zkratek větných členů. Kontrolní graf sestaví učitel společně se žáky na tabuli. Vůbec nevadí, když se celý týden budou inzeráty točit kolem jednoho tématu. Samozřejmě i inzeráty lze měnit, nemusí se jednat pouze o typ „prodej – koupě“. Vše záleží na fantazii učitele či žáků.

V tomto okamžiku doporučuji k procvičování větných členů použít cvičení v učebnici, kterou používáte. Jsem zastáncem krátkých domácích úkolů (třeba pouze 1 až 2 věty), které rychle zkontrolujeme na začátku další hodiny a které slouží k rychlé zpětné vazbě, zda žáci učivo pochopili.

Příklad domácího úkolu: Jana koupí zítra na náměstí kaktus. – sestav graf věty.

4. hodina

Jedná se o hodinu procvičovací. Začněte kontrolou domácího úkolu. Pokračujte některou aktivitou z předchozích hodin. Poté zařaďte cvičení z učebnice podle vlastní volby. Doporučuji práci ve dvojici nebo samostatné procvičování s následnou kontrolou.

4. Závěr

Očekávané cíle a výstupy:

Žák

- rozvíjí svou slovní zásobu
- seznamuje se s názvoslovím větných členů
- cvičí se v logické výstavbě věty
- uplatňuje znalosti v praxi
- propojuje jednotlivé složky předmětu ČJL

5. Zdroje

Hanzová, M., Kamiš, K., Příborská, O.: *Sloh od šestky do devítky.* Fragment: Havlíčkův Brod, 1998.

Melichar, J., Styblík, V.: *Český jazyk.* SPN: Praha,1970.

Příruční mluvnice češtiny. Nakladatelství Lidové noviny: Praha, 1997.

Příloha pro učitele č. 1

Podáváme inzeráty

Žák dostane úzký proužek papíru. Na tento proužek bude psát jednotlivé větné členy podle zadání učitele. Žák napíše svůj výběr na proužek papíru a ten přehne tak, aby nebylo vidět, co napsal. Svůj papírek předá sousedovi a vezme si proužek od jiného žáka. Učitel stanoví, jak se budou proužky předávat. Důležité je, aby se žáci nedívali na to, co napsal jejich spolužák.

Učitel postupně diktuje otázky, které ukazují na jednotlivé větné členy. Cílem je sestavit inzeráty typu „koupě – prodej“. Nejprve učitel položí otázku „Kdo tedy kupuje nebo prodává?“

Dále se ptá: „Co dělá ? Kupuje nebo prodává?“

Žáci tedy mají vybrat sloveso. Hra pokračuje stejným způsobem dalšími otázkami.

„Kdy?“

„Kde?“

„Co?“

Žák, který napsal poslední slovo, si již papírek ponechá a rozbalí. Přečte si celý inzerát.

Příloha č. 2a – VĚTNÉ ČLENY

Podmět
Přísudek slovesný
Přísudek jmenný
Přívlastek
Předmět
Příslovečné určení času
Příslovečné určení způsobu
Příslovečné určení místa

Příloha č. 2b – VĚTNÉ ČLENY

Přs	**Přj**
PK	**PT**
PUČ	**PUZ**
PUM	**PO**

KDO, CO ?
PÁDOVÉ OTÁZKY mimo 1. a 5. pádu
JAKÝ, ČÍ ?
KDE, KAM ?
JAK ?
KDY ?
VÝZNAMOVÉ SLOVESO
SLOVESO BÝT + JMÉNO

C

1.6

Příloha č. 3

kdo, co – 1. pád	podmět	PO
sloveso, co kdo dělá	přísudek slovesný	Přs
sloveso být + jméno	přísudek jmenný	Přj
jaký, který, závisí na podstatném jméně	přívlastek	PK
pádové otázky kromě 1. pádu	předmět	PT
kde? kam?	příslovečné určení místa	PUM
kdy?	příslovečné určení času	PUČ
jak?	příslovečné určení způsobu	PUZ